

Katolicy w życiu publicznym

Opracowanie niniejsze przedstawia pogląd Prymasowskiej Rady Społecznej na kwestię udziału katolików świeckich w życiu publicznym w Polsce doby obecnej. Pogląd ten ma trzy główne punkty wyjścia:

- naturalne prawo każdego obywatela do współdecydowania w sprawach swojej społeczności,
- obowiązek każdego katolika wpływania na kształt otaczającego świata,
- nieprzekraczalność zasad dyktowanych jednostce przez chrześcijańską etykę, przez sumienie ukształtowane według jej zasad.

Przyjęcie tych stwierdzeń za podstawę pozwoliło na uformowanie niżej przedstawionych przesłanek do podejmowania indywidualnych, osobistych decyzji katolików o podjęciu, formie i skali ich udziału w życiu publicznym.

1. Potrzeba i obowiązek udziału w życiu publicznym

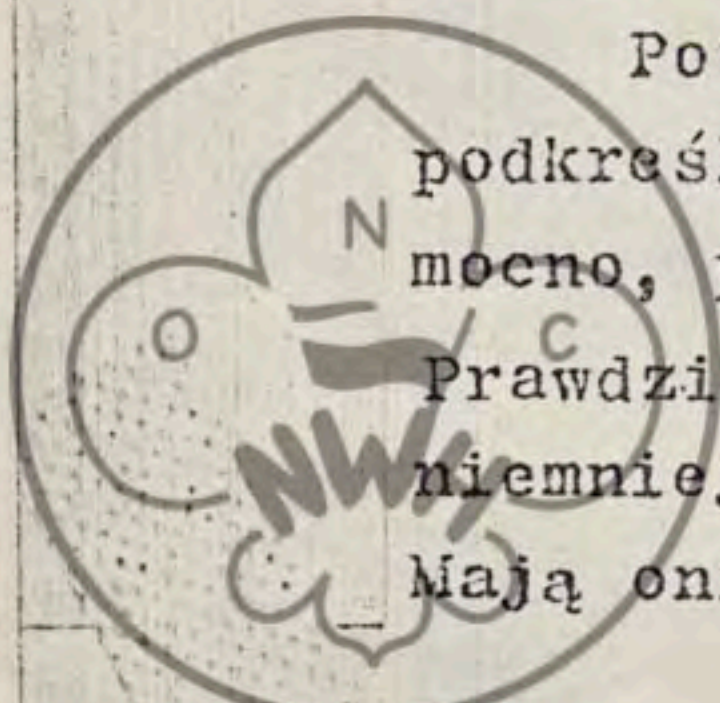
Prawo obywatela do decydowania o sprawach swojej wspólnoty, do udziału w życiu publicznym jest prawem naturalnym człowieka, pierwotnym i nadrzędnym w stosunku do innych ustanowień. Znajduje ono wyraźne potwierdzenie w nauczaniu Kościoła, tak też widzą to prawo deklaracje i pakt międzynarodowe, których Polska jest sygnatariuszem.

Społeczeństwo polskie, w przeważającej większości katolickie, niejednokrotnie w ostatnich dziesięcioleciach dawało znać o tym, że z prawa swego chce korzystać, że chce być podmiotem decydującym o życiu publicznym. Szczególny wyraz znalazło to w latach 1980-1981.

W czasie swej III pielgrzymki do Polski w czerwcu br. Ojciec Święty Jan Paweł II przypomniał umowy społeczne owego czasu jako wyraz narastającej świadomości ludzi pracy odnośnie do całego ładu społeczno-moralnego na polskiej ziemi. Ojciec Święty nadał także wielki i niejako nowy wymiar podjętemu wtedy słowu "solidarność".

Potrzebę i konieczność podmiotowości społeczeństwa w państwie podkreślał Jan Paweł II w dniach 8 - 14 czerwca br., szczególnie mocno, poczynając od przemówienia na Zamku Królewskim w Warszawie.

Prawdziwie jej uznanie jest jeszcze dalekie od realizacji, tym niemniej katolicy polscy nie mogą zamykać się w swojej prywatności. Mają oni nie tylko obywatelskie prawo, ale i wynikający z wiary



obowiązek wpływać na kształt społeczności, której są członkami, przyczyniać się do powstawania motywów życia i nadziei. Czeka na to szczególnie młode pokolenie.

2. Zasady główne i rola Kościoła

Nauka Kościoła podkreśla wagę działalności publicznej, widząc w niej społeczną służbę. W szczególności, Konstytucja Soboru Watykańskiego II o Kościele w świecie współczesnym stwierdza, iż "Kościół uznaje za godną pochwały i szacunku pracę tych, którzy dla posługi ludziom poświęcają swoje siły dobru państwa i podejmują się tego trudnego obowiązku".

Trzeba jednak podkreślić, że udział katolika w życiu publicznym nie staje się działaniem w imieniu Kościoła. Wymieniona wyżej konstytucja soborowa domaga się z naciskiem, żeby "jasno rozróżniano, co czynią wierni, czy to poszczególni, czy też stowarzyszeni we własnym imieniu jako obywatele kierujący się głosem sumienia chrześcijańskiego, od tego co czynią wraz ze swymi pasterzami w imieniu Kościoła".

W Polsce Kościół katolicki wielokrotnie dostrzegał potrzebę zajmowania stanowiska w sprawach podstawowych dla istnienia narodu i państwa, w sprawach etyki życia społecznego i politycznego, godności i wolności człowieka, ochrony jego praw i warunków życia. Katolicy świeccy mogą nadal oczekiwać takich wypowiedzi, na nich się opierać i nimi ^{wiel} kierować.

Dla porządku przypomnieć jeszcze trzeba, że żadna inicjatywa nie może sobie przypisywać miana katolickiej, ani też żadne stowarzyszenie nie może używać tej nazwy, jeżeli nie otrzyma zgody władzy kościelnej.

3. Przygotowanie do udziału w życiu publicznym

Katolik powinien wchodzić w życie publiczne z pełnym poczuciem i zrozumieniem swej chrześcijańskiej tożsamości. Przygotowanie i formacja osób podejmujących działalność publiczną objąć powinna pogłębione rozumienie Ewangelii i jej implikacji dla współczesnego życia zbiorowego, poznawanie katolickiej nauki społecznej oraz jej wskazania moralnych, wyrobienie sumienia potrzebnego do oceny własnych działań i rozstrzygnięć. Ważnym celem tej formacji jest uświadomienie sobie chrześcijańskiej wizji człowieka i społeczeństwa oraz umiejętność odróżnienia jej od przeciwstawnych wizji materialistycznych. Potrzebna jest także formacja obywatelska polegająca na tym,

by poznawać możliwie szeroki krąg spraw społecznych i publicznych, uczyć się je oceniać według kryteriów dobra wspólnego i godności osoby ludzkiej. Katolicy powinni znaleźć się w sposób trwały poza tak dzisiaj powszechną "barierą obojętności".

Przygotowanie do życia publicznego rozpoczyna się w rodzinie; jest ona dzięki swej naturalnej więzi pierwszym miejscem współżycia, poszanowania i wzajemnego zrozumienia osób odmiennego wieku, temperamentu, nierzadko też poglądów i przekonań.

Przygotowaniem do życia publicznego jest także każda dobrze wykonywana praca, osiągnięcie rangi i uznania w swoim zawodzie. Tacy ludzie cieszą się bowiem większym zaufaniem gdy podejmą także działalność publiczną.

Istotnym wsparciem dla osób podejmujących decyzje o udziale w życiu publicznym są katolickie środowiska, wspólnoty i stowarzyszenia, dające możliwość pogłębienia wiedzy, wymiany poglądów i doświadczeń. Tworzenie, rozwijanie i należenie do takich stowarzyszeń jest godne zalecenia. Chodzi tu jednak o stowarzyszenia, które nie byłyby manipulowane czy też instrumentalizowane dla celów politycznych, bądź sprzecznych z chrześcijańską wizją życia społecznego.

4. Formy i obszary udziału w życiu publicznym

Udział w życiu publicznym może przyjmować różne formy. Jedną z nich jest w y r a z a n i e o p i n i i, wypowiedanie swego sądu, czy też przekonania w określonej sprawie. Ma to znaczenie szczególne, gdy sąd wypowiada osoba ciesząca się autorytetem i wiarygodnością. Ze zwiększoną wagą wypowiadać się będzie zespół odpowiednich osób, zebrany doraźnie, bądź też działający jako stowarzyszenie czy inna formalna albo nieformalna wspólnota. Wypowiedanie indywidualnych i zbiorowych opinii, sądów i przekonań może mieć duży wpływ na stan społecznej świadomości, a także na działanie instytucji kształtujących warunki życia ogółu.

Inną formą jest u c z e s t n i e t w o w organie, bądź zespole o charakterze kolegialnym czy przedstawicielskim, który spełnia funkcje publiczne jako pewna całość, kierująca się wewnętrznym uzgodnieniem lub głosowaniem. Uczestnictwo takie powinno mieć w swoim założeniu możliwość oddziaływania na bieg spraw i podejmowane decyzje. Tutaj jednostka staje także przed wyzwaniem: nie można bowiem milczeć i przyzwalać, gdy powstaje sprzeczność z przekonaniem prawego sumienia. Istnieje również współodpowiedzialność - członek zespołu czy organu kolegialnego jest w oczach ogółu współautorem wszystkich jego rozstrzygnięć. Jego ewentualne votum

separatum musi zatem być słyszalne.

Kolejną formą działalności publicznej jest pełnienie funkcji o charakterze kierowniczym lub decyzyjnym. Jest to forma służby publicznej, w której od jednostki zależy stosunkowo najwięcej, ale największa jest także osobista, z nikim nie dzielona odpowiedzialność. Przyjmowanie takiej funkcji i związanej z nią odpowiedzialności dla osiągnięcia korzyści osobistych i zaspokojenia ambicji ze świadomością, że będzie się tylko przekazywał decyzji podejmowanych gdzie indziej, bez względu na ich osobistą aprobatę i zgodność z sumieniem jest niemoralne, nie powinno też mieć poparcia katolików.

Rozważania o udziale katolików w życiu publicznym i wyborze formy działania stają się ułatwione gdy rozróżnimy pewne obszary życia publicznego.

Obszar "z a w o d o w y", to działalność katolików w sferze swego stanu i zawodu, w zakładzie pracy, instytucjach związanych z zawodem, profesjonalnych lub pracowniczych organizacjach i stowarzyszeniach. Forma udziału polegająca na wyrażaniu opinii może tu mieć niepoślednie miejsce np. w obliczu marnotrawstwa, nonsensu, ludzkiej krzywdy. Uczestnictwo w takich organach jak samorząd pracowniczy, senat wyższej uczelni, różne przedstawicielstwa pracowni-
cze, stwarza bardziej systematyczne prawo i obowiązek wyrażania, a także obrony swego poglądu i postawy. Jest tu miejsce szczególnie podobnie jak w innych obszarach życia publicznego - na podejmowanie starań i zabiegów o utworzenie i dopuszczenie przez władze do działania takich struktur, organizacji czy stowarzyszeń, które w myśl przysługującego wszystkim prawa do stowarzyszania się będą zaspakajać ich potrzeby i aspiracje, służyć istotnemu rozwojowi jednostek i grup, a przez to całej społeczności państwowej. Szczególną wagę i znaczenie ma w obszarze zawodowym podejmowanie się pełnienia funkcji kierowniczych i decyzyjnych. Występuje tu bowiem bezpośrednia bliskość do człowieka, a także wpływ na organizację pracy i rezultaty służące szerszemu ogółowi. Obecność w tej sferze ludzi kompetentnych, kierujących się chrześcijańską etyką i światopoglądem, nie podporządkowanych schematom jest potrzebna pomimo, że możliwości działania często wydają się ograniczone. Rolą jednostek i lokalnych społeczności jest sytuacje takie poprawiać i zmieniać na lepsze.

Obszar "s p o ł e c z n y" to działalność na rzecz dobra ogólnego na podstawie społecznej - w akcjach i organizacjach charytatywnych, ruchu trzeźwości, w ruchu ekologicznym i innych. Jest to ob-

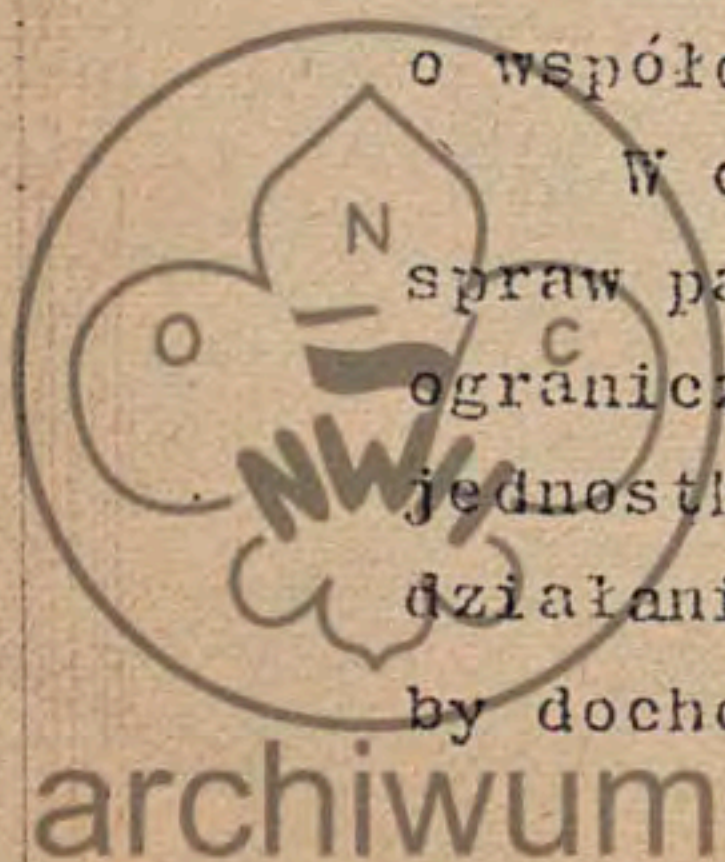
szar, w którym ze względu na jego naturę nieobecność katolików byłaby szczególnie trudna do wytłumaczenia. Istnieje tu wiele potrzeb i niewykorzystanych możliwości, w grę wchodzi również bliższe powiązanie niektórych działań i inicjatyw z Kościołem.

Formy udziału w obszarze "społecznym" mogą być różnorakie. Istotą jest aktywne działanie katolików świeckich i innych ludzi dobrej woli, w rozmiarach przestrzennych rozpoczynających się od wspólnoty sąsiedzkiej i parafialnej, a sięgających skali kraju. Ramy formalne i organizacyjne powstawać mogą w tym obszarze niejako w ślad za rzeczywistością działań, nie potrzeba na nie wyczekiwać, zwłaszcza w swoim najbliższym otoczeniu.

Wreszcie obszar "p o l i t y c z n y" to działalność w sferze życia ogólnonarodowego i w organizacjach politycznych, a także w sferze funkcjonowania państwa. Oznacza to wpływ, bądź troskę o uzyskanie wpływu na decyzje o sprawach publicznych w ścisłym tego słowa znaczeniu. Działanie w obszarze "politycznym" ma najbardziej bezpośredni wpływ na całokształt bytu oraz na przyszłość narodu i państwa. Obywatele kierujący się światopoglądem chrześcijańskim nie mogą się z tego obszaru wyłączać lub być wyłączeni. Mają oni prawo i obowiązek domagać się, by ich dopuszczono do działania nie tylko w strukturach zależnych od grup rządzących, ale by mogli zrzeszać się w celu swobodnego zabierania głosu i prezentowania swoich poglądów. Istniejący w społeczeństwie pluralizm światopoglądowy i ideologiczny powinien odzwierciedlić się w pluralizmie ugrupowań prowadzących dyskusję i 'zgodnie współpracujących' dla dobra społeczeństwa i państwa.

W wymiarze instytucjonalnym, wszelkie dziedziny życia państwowego muszą z czasem otworzyć się na pluralizm światopoglądowy, nie mogą one być zastrzeżone dla obywateli deklarujących światopogląd marksistowski. Oznacza to niewątpliwie tę konieczność, przemyślenia spraw życia społecznego aż do założeń współczesnego organizmu państwowego, o której mówił Ojciec Święty Jan Paweł II w Polsce w czerwcu br. Bez tego jednak naród nie może poczuć się gospodarzem w swoim kraju, nie będzie miał poczucia uczestnictwa i przekonania o współodpowiedzialności.

W chwili obecnej możliwości katolików wywierania wpływu na bieg spraw państwowych poprzez uczestnictwo instytucjonalne są bardzo ograniczone. Tym większa jest w tej dziedzinie odpowiedzialność i jednostki muszą szczególnie troszczyć się o to, by swoim publicznym działaniem służyć interesom narodu, a nie tylko wybranej grupy, oraz by dochować wierności zasadom wynikającym z katolickiej etyki.



Między wyróżnionymi powyżej obszarami życia publicznego nie ma oczywiście ściśle wytyczonych granic, także ich nazwy są w dużym stopniu umowne. Charakterystyka obszarów i podane przykłady mają przede wszystkim znaczenie objaśniające, dalekie od kompletności i ścisłości.

5. Cechy wyróżniające służbę publiczną katolika

Katolik bierze udział w życiu publicznym w duchu służby bliżniemu, stara się "doskonalić porządek spraw doczesnych". Celem działania jest dobro ogółu, dobro społeczne z osobą własną na drugim planie. Pełnienie służby publicznej przez osobę świadomą swej chrześcijańskiej tożsamości musi się także wyróżniać zwróceniem ku człowiekowi w duchu równości i poszanowania jednostki, niezależnie od wszelkich różnic i podziałów.

Czynienie dobra przez udział w życiu publicznym to obowiązek dominujący; trzeba jednak, by ten udział nie był jednocześnie, w jakimś innym aspekcie współudziałem w czynieniu zła wobec jednostek czy zbiorowości, by nie stawał się afirmacją nieprawdy lub niesprawiedliwości. Zagrożenie takie jest możliwe w każdej strukturze działania publicznego - katolik musi być na to uczulony w sposób szczególny.

Przyczynianie się do dobra ogółu, dostrzeganie człowieka i odcinanie się od zła - to w skrócie główne cechy, które wyróżniają katolika w życiu publicznym.

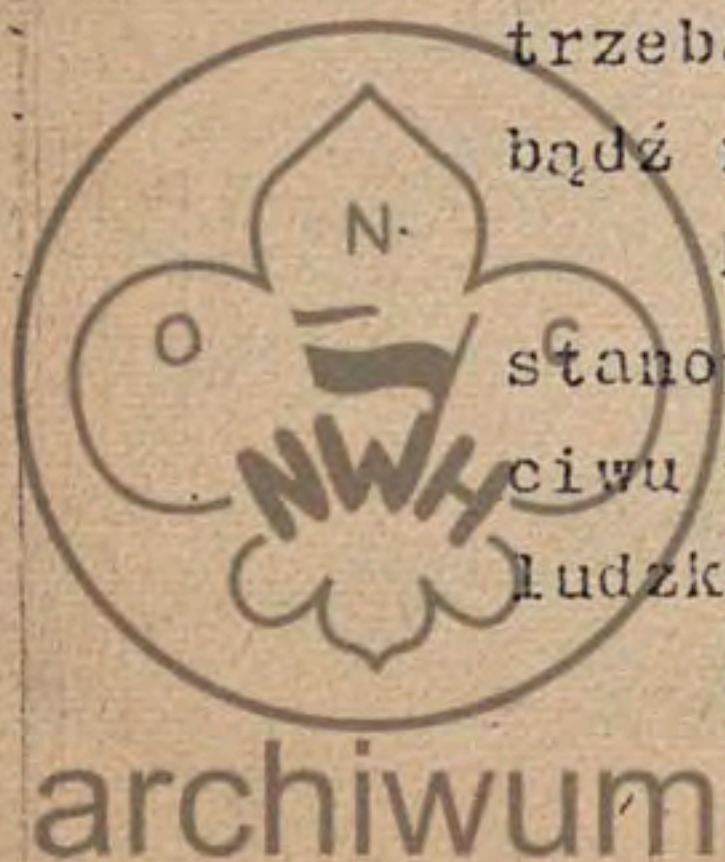
6. Decyzje o udziale w życiu publicznym

Decyzja o zakresie i formie udziału w życiu publicznym musi pozostać rozstrzygnięciem osobistym. Trzeba w tym rozstrzygnięciu wziąć pod uwagę zarówno ocenę potrzeby i skuteczności działania, jak też możliwość zachowania w nim swej chrześcijańskiej postawy i osobistej godności.

Przypomnijmy tu raz jeszcze, że katolik świecki nie staje się w życiu publicznym przedstawicielem Kościoła, nawet jeśli cieszy się jego uznaniem i zaufaniem. Zwłaszcza w sytuacjach wątpliwych trzeba wystrzegać się przedstawiania swego stanowiska jako opinii bądź nauki Kościoła.

Katolik świadomy i konsekwentny musi być także przygotowany na stanowcze wypowiedzenie w razie potrzeby swego "non possum" - sprzeciwu wobec zamierzeń bądź działań naruszających prawo Boże i prawa ludzkie.

Oprócz wskazań pozytywnych konieczne wydaje się wypowiedzenie



dla wszelkich dziedzin i form udziału w życiu publicznym pewnych ostrzeżeń i zakazów:

- katolik nie powinien podejmować działalności publicznej tam, gdzie to przekracza jego przygotowanie i kompetencje, albo jest niezgodne z osobistym powołaniem,
- w żadnym razie nie można wkraczać w życie publiczne za cenę nieprawdy, a więc także za cenę ukrywania swego religijnego światopoglądu. Z tego samego powodu katolik nie powinien podejmować pracy czy działalności w instytucji, którą w sumieniu uznaje za zbędną w życiu społecznym, lub też stanowiącą jego zafałszowanie,
- zdecydowanie nie wolno należeć do stowarzyszeń lub organizacji wrogich Kościołowi i nastawionych przeciw religii.

Trzeba więc rozsądnie i skrupulatnie przed podjęciem działania w instytucji, stowarzyszeniu czy ugrupowaniu zapoznać się z proklamowaną ideologią, statutem i praktyką działania, aby podjąć z pełnym poczuciem odpowiedzialności właściwą decyzję.

Pomimo wszelkich trudności codziennego życia jednostek, rodzin i całego narodu Prymasowska Rada Społeczna uważa, że każdy, lub prawie każdy katolik może znaleźć wokół siebie pole do społecznej obecności, do służby publicznej choćby na niewielką skalę. Nikt nie jest zwolniony ze społecznej odpowiedzialności. Nie może być usprawiedliwieniem bierności i bezczynności przekonanie, że życie społeczne jest źle zorganizowane, że złe i trudne do naprawy są jego struktury, że nie da się zrobić.

Przemienianie świata, doczesnej rzeczywistości w duchu Ewangelii jest zadaniem, którego podjęcie nie można odmawiać.

Warszawa, lipiec 1987r.

PRYMASOWSKA
RADA SPOŁECZNA



archiwum